

ენა და კულტურა¹

Submitted 25.05.2025 Accepted 01.08.2025

DOI: 10.55804/jtsu.15120473.2025.18.13

ენისა და კულტურის ურთიერთმიმართების ისტორია გამოყენებით ენათმეცნიერებაში

1970-იან წლებამდე: კვლევის ცალკეული სფეროები

ენა და კულტურა ყოველთვის ისე განუყოფლად არ აღიქმებოდა, როგორც ამას დღეს გამოყენებითი ენათმეცნიერების სპეციალისტი აღიქვამს. მართლაც, ენის შესწავლა თავიდანვე იყო ენათმეცნიერების, და არა ანთროპოლოგების, სფერო, ხოლო ენის სწავლება ეხებოდა ენობრივი ფორმების სწავლებას და არა უცხო კულტურებს. ამის საუკეთესო ილუსტრაცია კორნელის უნივერსიტეტის უცხოური ენების სწავლების მოდელია. კორნელის უნივერსიტეტში (აშშ) მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ უცხოური ენების შესწავლა ამოიღეს უცხოური ენისა და ლიტერატურის განყოფილებებიდან და გააერთიანეს იმ ენათმეცნიერთა უფლებამოსილების ფარგლებში, რომლებიც მზარს უჭერდნენ ომის ძალისხმევას და ასწავლიდნენ ენებს ახალი აუდიოვიზუალური (audiolingual) ან საჯარისო მეთოდის მიხედვით (სტერნი 1983). ენათმეცნიერების პრესტიჟმა და ენის ლაბორატორიის ახალმა ტექნოლოგიამ წაახალისა შეხედულება ენაზე, როგორც უნარზე, და არა როგორც კულტურულ გაგებაზე.

ინგლისური ენის ინსტიტუტის დაარსება მიჩიგანის უნივერსიტეტში 1941 წელს და გამოყენებითი ენათმეცნიერების სკოლის დაარსება ედინბურგის უნივერსიტეტში 1957 წელს, ზოგადად, გამოყენებითი ენათმეცნიერების, როგორც დარგის, დასაწყისად მიიჩნევა. იმ დროს ენის შესწავლა განსხვავდებოდა როგორც ლიტერატურის (დიდი C კულტურა), ისე ანთროპოლოგიის (პატარა c კულტურა)² შესწავლისგან. ერთი მხრივ, ენათმეცნიერები და გრამატიკოსები, რომლებიც მიჰყვებოდნენ სოხურის მიერ გაკვალულ გზას, სწავლობდნენ ენას, როგორც ნიშანთა დახურულ სისტემას, რომელსაც იზიარებდა მშობლიურ ენაზე იდეალურად მოლაპარაკეთა კოლექ-

¹ Claire Kramsch. 2011. Language and culture. *Routledge Handbooks of Applied Linguistics*, Edited by James Simpson. London and New York: Taylor & Francis, pp. 305-317.

² Culture (დიდი C) აღნიშნავს საზოგადოების ვიზუალურ, ინსტიტუციურ და დადგენილ ასპექტებს – ლიტერატურას, ხელოვნებას, ისტორიას, პოლიტიკას, ეროვნულ ტრადიციებს; culture (პატარა c) აღნიშნავს ყოველდღიურ დადგენილ წესებსა და ჩვევებს, ქცევებს, რწმენებს, ღირებულებებსა და ინტერაქციულ ნორმებს, რომლებიც ყოველდღიურ სოციალურ ცხოვრებას აყალიბებს (მთარგმნ.).

ტივის¹ ყველა წევრი; მეორე მხრივ, კულტურის ანთროპოლოგები, როგორცაა, მაგალითად, ლევი-სტროსი, სწავლობდნენ კულტურას, როგორც მონათესავე სტრუქტურების დახურულ სისტემას, რომელსაც იზიარებდნენ ეგზოტიკურ პირველყოფილ (primitive) საზოგადოებებში ჰომოგენური სოციალური ჯგუფები. საკმაოდ უცნაურია, რომ მემკვიდრეობა იმ მეცნიერთა, რომლებიც იყვნენ როგორც ანთროპოლოგები, ასევე ენათმეცნიერები, – ვილჰელმ ფონ ჰუმბოლდტი, ბრონისლავ მალინოვსკი, ედუარდ სეპირი და ბენჯამინ უორფი, – თავდაპირველად არ ახდენდა გავლენას გამოყენებითი ენათმეცნიერების დარგის ჩამოყალიბებაზე. მაგალითად, მიუხედავად იმისა, რომ ადრევე მიექცა ყურადღება მეორე ენის ათვისების (SLA) სოციალურ კონტექსტსა და მეორე ენის ათვისებაში აკულტურაციის ფაქტორებს, სეპირ-უორფის ჰიპოთეზას, რომელიც პოსტულირებს ენისა და აზროვნების კონსტრუქტივისტულ დამოკიდებულებას და ენობრივი ფორმებისა და კულტურული მსოფლალქმის ურთიერთდამოკიდებულებას (მიმოხილვისთვის იხ. კრამში 2004), სერიოზულად არ აღიქვამდნენ ფსიქოლინგვისტები, რომელთაგან ბევრი ნოამ ჩომსკის ხელმძღვანელობით სწავლობდა (იხ., მაგალითად, პინკერი 1994: თავი 3).

კულტურამ გამოყენებითი ენათმეცნიერებაში გზა თავისთავად გაიკვლია ენის, როგორც დისკურსის, შესწავლის მეშვეობით. იმ ფაქტის გამო, რომ გამოყენებითი ენათმეცნიერება იყო გამოყენებითი მეცნიერება, მკვლევრები ეჯახებოდნენ საჭიროებას, გაეთვალისწინებინათ ენის მომხმარებლის² სოციალური და ისტორიული კონტექსტი. კულტურა კონტექსტის სხვა სახელი იყო, ანუ მოიცავდა იმ შეზღუდვებს (constraint), რომლებიც თავს მოხვეული ჰქონდა ტრადიციის, პირობითობის, მოდისა და იდეოლოგიის ძალებით ენის ცალკეულ მომხმარებელს. კულტურა გამოყენებითი ენათმეცნიერებაში ნიშნავდა „წევრობას დისკურსის კოლექტივში (community), რომელიც იზიარებს საერთო სოციალურ სივრცესა და ისტორიას, და საერთო წარმოდგენებს (imagining)“ (კრამში 1998: 10).

ასეთი წევრობა უნდა აღიქმებოდეს როგორც არაერთგვაროვანი (heterogeneous), ხშირად დაპირისპირებული და ცვალებადობის ქვეშ მყოფი, თუნდაც, ერთი შეხედვით, ერთგვაროვანი (homogeneous) საზოგადოებებში. ამრიგად, სტანდარტუ-

¹ საზოგადოება (society) აღნიშნავს დიდ, კომპლექსურ და ხშირად არაერთგვაროვან სოციალურ გაერთიანებას, რომელიც ინსტიტუციებით, კანონებით და საერთო საზოგადოებრივი სტრუქტურებით არის ორგანიზებული (მაგ., ეროვნული სახელმწიფოები); კოლექტივი (community) აღნიშნავს პატარა, უფრო შეკრულ ჯგუფს, რომელსაც აკავშირებს საერთო თვითმყოფადობა, დადგენილი წესები და ჩვევები, ინტერესი და ერთი ადგილსამყოფელი (მთარგმნ.).

² ინგლისურ საენათმეცნიერო ლიტერატურაში Usage მიემართება იმ შემთხვევას, როდესაც მოლაპარაკე სარგებლობს ენობრივი ფორმებით სხვადასხვა კონტექსტში (სიხშირე, მოდელეები და ფუნქციები დისკურსში). ქართულად შეესატყვისება „მომხმარება“. ინგლისურ საენათმეცნიერო ლიტერატურაში Application მიემართება იმ შემთხვევას, როდესაც მეცნიერი სარგებლობს თეორიებით, მეთოდებით და ანალიზით მონაცემთა აღსაწერად და პრობლემათა გადასაჭრელად (მთარგმნ.).

ლი ენობრივი სისტემის მიღმა კულტურამ საჭირო გახადა ენობრივი და სტილისტიკური ვარიაციების, სოციალურად და ისტორიულად განსაზღვრული დისკურსის კოლექტივების, სიმბოლოთა ძალის განხორციელების სხვადასხვა გზისა და კულტურული აღიარებისა და ლეგიტიმაციისთვის ბრძოლების შესწავლა.

იმის გამო, რომ გამოყენებითი ენათმეცნიერება გაჩნდა ეროვნული იდეოლოგიებისა და ეთნიკური ცნობიერების დროს, კულტურა თავდაპირველად არსებითად წარმოდგენილი იყო როგორც ეროვნული ან ეთნიკური ჯგუფების მემკვიდრეობა. მეოცე საუკუნის დასაწყისში ენის სტრუქტურა, როგორც სიმბოლური სისტემა (ფ. დე სოსიური), აისახა კულტურის სტრუქტურაზე, როგორც პირველყოფილი საზოგადოებების მონყობის პრინციპზე (კ. ლევი-სტროსი). მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ გამოყენებითი ენათმეცნიერების სპეციალისტები თავიდან მიისწრაფოდნენ, რომ ერთი სტანდარტული ეროვნული ენობრივი სისტემა და ერთი ეროვნული კულტურა გაეგივივებინათ. დღესდღეობით ინფორმაციული ტექნოლოგიების გლობალური გავრცელებით და გლობალური მიგრაციებით კულტურამ დაკარგა თავისი ეროვნული საფუძვლების (mooring) დიდი ნაწილი. ის არსებობს მშობლიურ და არამშობლიურ მოლაპარაკეთა საკომუნიკაციო პრაქტიკაში. უცხოური ენების სწავლებასა და კიდევ უფრო მეტად ინგლისური ენის, როგორც საერთაშორისო ენის, სწავლებაში კულტურა გახდა ენის პრაქტიკის კონტექსტური ფონი ყოველდღიურ ცხოვრებაში.

1970-1990-იანი წლები: ყოველდღიური ცხოვრების პატარა C კულტურა შემოდის საკომუნიკაციო სურათში

გამოყენებითი ენათმეცნიერების სოციალურმა მობრუნებამ (მაგ. SLA-სთვის, იხ. Block 2003) წინ წამოწია მძლავრი ინტერესი ენის შესწავლის კულტურულ კომპონენტზე, რომელიც ეფუძნებოდა ყოველდღიურ ცხოვრებაში ენის მოხმარების პატარა C კულტურასთან დაკავშირებულ კვლევის სხვადასხვა სფეროს: დისკურსისა და საუბრის ანალიზი, კროსკულტურული პრაგმატიკა, ინტერკულტურული კომუნიკაცია და ინტერკულტურული სწავლა.

დისკურსის ანალიზი 1970-იან წლებში აღიარეს ოქროს გზად ენის მოხმარების გაგებისათვის. კულტურა არ უნდა მოიძებნოს არც ინსტიტუციურ ძეგლებსა და არტეფაქტებში, არც მხატვრულ პროდუქტებში, არამედ უნდა ვეძიოთ იმ მნიშვნელობაში, რომელსაც მათ ანიჭებდნენ მოლაპარაკეები და მსმენელები, მწერლები და მკითხველები ზეპირი (verbal) გაცვლის, საგაზეთო სტატიების ან პოლიტიკური მეტყველების დისკურსის მეშვეობით. კულტურის გასაგებად აუცილებელი იყო, გაეგოთ როგორც უნივერსალური, ასევე ენის მოხმარების კულტურულად სპეციფიკური შეზღუდვები დისკურსში: მაგალითად, როგორ იწყებენ და ასრულებენ საუბარს სოციალური აქტორები, როგორ წარმართავენ თემებს ან თავიდან ირიდებენ მათ, როგორ აგებენ არგუმენტსა და ალაგებენ ინფორმაციას, როგორ თანხმდებიან მნიშვნელობა-

ზე, როგორ აკავშირებენ ტექსტს კონტექსტთან (მაგ.: გუმბერჯი 1982; სკოლონი, სკოლონი [1995] 2001; უიდოუსონი 2007).

საუბრის ანალიზის (conversation analysis – CA) დარგი განვითარდა 1970-იან წლებში ეთნომეთოდოლოგ ჰაროლდ გარფინკელისა და სოციოლოგ ერვინგ გოფმანის სამუშაოებიდან. მათ მიიზიდეს მეცნიერები, მათ შორის ემანუელ შეგლოფი, რომელიც 1960-იანი წლების ბოლოს ჰარვარდის ლიტერატურათმცოდნეობის ფაკულტეტიდან გადავიდა ბერკლის კალიფორნიის უნივერსიტეტის სოციოლოგიის განყოფილებაში, სადაც ის ეძებდა სოციალური სამყაროს კონსტრუირების ხელსაყრელ ადგილს. ზაქსმა, შეგლოფმა და ჯეფერსონმა ეს იპოვეს ყოველდღიური საუბრების მონაცვლეობის (turn-taking) სისტემატიკაში (ზაქსი და სხვ. 1974). მათმა დეტალურმა ანალიზმა საუბრის მონაცვლეობის მექანიკაზე თვალსაჩინო გახადა პერსპექტივა, თუ როგორ იქმნება და რეპროდუცირდება კულტურა ენის მეშვეობით. მას შემდეგ საუბრის ანალიზმა განიცადა საოცარი ზრდა იმ დონემდე, რომ ზოგიერთისთვის ის გახდა სინონიმი დისკურსის ანალიზისა.

მიუხედავად იმისა, რომ ტრადიციულად CA უფრო მეტად ფოკუსირებული იყო საუბრის მონაცვლეობის „აქ და ახლა“ (here-and-now) სოციოლოგიურ ასპექტებსა და გამოსწორების (repair) ორგანიზებაზე, ვიდრე საუბრის ისტორიულ ან იდეოლოგიურ განზომილებებზე, ზოგიერთმა საუბრის ანალიტიკოსმა დააკავშირა ეთნოგრაფია და საუბრის ანალიზი საუბარში გამოვლენილი კულტურის შესწავლაში (მურმანი 1988), ანუ, ელინორ ოქსის ფრაზის თანახმად, როგორ „ხდება ადამიანი კულტურის მოლაპარაკე“ (ოქსი 2002).

კიდევ ერთი მონათესავე დარგი, რომელიც სწავლობს კულტურას მოქმედებაში, არის პრაგმატიკა, განსაკუთრებით კროსკულტურული პრაგმატიკა (მაგ. ბლუმ-კულკა და სხვ. 1989; კასპერი 2001). კროსკულტურული პრაგმატიკა სწავლობს მეტყველების აქტების – მოთხოვნებისა და ბოდიშის მოხდის – რეალიზაციას სხვადასხვა კულტურულ კონტექსტში (ბლუმ-კულკა და სხვ. 1989), ასევე საუბარში გრაისის თანამშრომლობითი პრინციპის კულტურულ ვარიაციებს (მაცუმოტო 1989) და ზრდილობის სტრატეგიებს (ლაკოფი 1990). კროსკულტურული ან ინტერკულტურული დისკურსის კვლევები ასოცირდება ლინგვისტებთან, როგორებიც არიან: იოხენ რეზინი (1985) და ჯულიან ჰაუსი (ჰაუსი და სხვ. 2003) გერმანიაში; მაიკლ კლაინი (1994) – ავსტრალიაში; შრიკანტ სარანგი და სელია რობერტსი – გაერთიანებულ სამეფოში (სარანგი, კულთარდი 2000); რონ და სუზან სკოლონები (სკოლონი, სკოლონი [1995] 2001) – აშშ-ში (იხ. ძირითადი ლიტერატურა, კისლინგი, ბრატ-პოლსტონი 2005-ში).

კვლევის ეს დარგი სწავლობს ინტერლოკუტორებს შორის გაცვლას სხვადასხვა კულტურული გარემოდან (background), ძირითადად პროფესიულ ან ინსტიტუციურ კონტექსტებში, ძალიან ხშირად არათანაბარი საუბრის უფლებებით. ის დაეხმარა პროფესიონალებს, იურიდიულ, სამედიცინო ან მომსახურების ინდუსტრიაში გადაე-

ლახათ კომუნიკაციის საფრთხეები კულტურულ და ეროვნულ კონტექსტებში. ის და-
ეხმარა უცხოური ენის მასწავლებლებს ავთენტური საკომუნიკაციო დავალებების
და აქტივობების დაგეგმვაში ყოველდღიური ცხოვრების რეალურ კონტექსტებში
ენის მოხმარების მოსამზადებლად. კროსკულტურულმა დისკურსის კვლევებმა ისარ-
გებლეს კოგნიტიურ სემანტიკაში ჩატარებული კვლევებით და კონკრეტულად სემან-
ტიკური უნივერსალიების შესწავლით სხვადასხვა ენაში (ვეჭიბცკა 1992). 1980-იანი
წლებიდან კოგნიტიური ლინგვისტიკა დაგვეხმარა, გაგვეგო, თუ როგორ ეყრდნობა
კულტურა რეალობის საერთო იდეალიზებულ კოგნიტიურ მოდელებს და კონცეპ-
ტუალურ მეტაფორებს, რომლებიც საშუალებას აძლევს კულტურული კოლექტივის
წევრებს, გააზრებულად აღიქვან მსოფლიო მათ გარშემო (ლაკოფი 1987).

ინტერკულტურული კომუნიკაცია (Intercultural communication – IC) 1980-იანი
წლებიდან გახდა კვლევის ფართო დარგი (მიმოხილვისთვის იხ. კრამში 2002b). გამ-
ოყენებით ენათმეცნიერებაში ის ძირითადად დაკავშირებულია ენობრივ განათლება-
სა და ენის პროფესიულ მოხმარებასთან. ენის განათლებაში ინტერკულტურული კო-
მპეტენციის ცნება ევროპაში განსაზღვრეს ბაირამმა და ზარატმა (1997) კულტურო-
ლოგიური კვლევებისა და კულტურული ანთროპოლოგიის საფუძველზე. დეტალ-
ურად შეიშუშავეს, როგორც ინტერკულტურული კომუნიკაციური კომპეტენცია, ბაი-
რამმა (1997, 2003), ბაირამმა და ფლემინგმა (1998) და გილერმიმ (2000). პროფე-
სიულ სამყაროში გამოყენებითი ენათმეცნიერების მთავარი წვლილი ინტერკულტუ-
რულ კომუნიკაციაში იყო სკოლონების ნაშრომი ([1995] 2001).

ინტერკულტურული განათლების დარგი განსხვავებულად ვლინდება ევროპასა
და აშშ-ში. ევროპაში საყურადღებოა ინტერკულტურული განათლების ორი მიმდინა-
რეობა: პირველი, გერმანული მიმდინარეობა გამოყენებითი ენათმეცნიერებისა
(Sprachlehr- und lernforschung), რომელიც ფოკუსირებულია კულტურულად „უცხო
სხვას“ (foreign Other) ინტერპრეტაციაზე. ინტერკულტურაზე კვლევის ეს მიმდინა-
რეობა საგანმანათლებლო ენათმეცნიერებაში არის გერმანელი და ავსტრიელი მეც-
ნიერების მუშაობის შედეგი. ის უკავშირდება ისეთ ლიტერატურათმცოდნეებს, რო-
გორებიც არიან ლოთარ ბრედელა და ვერნერ დელანუა (ბრედელა, დელანუა 1999)
და გამოყენებითი ენათმეცნიერების სპეციალისტს, კრისტინე შვერდტფეგერს (იხ.
დუშა და სხვ. 2005). ევროპის კონტინენტური ფილოსოფიის ფენომენოლოგიურ და
ჰერმენევტიკულ მიმდინარეობებზე დაყრდნობით ის ეხება ენის მსმენელთა კულტუ-
რულ იდენტობას, კულტურულ სტერეოტიპებს და საკუთარი თავისა და სხვის (Self
and Other) დიალექტიკას. ის თავის მიზნებად მიიჩნევს ტოლერანტობის, ემპათიის,
პიროვნული ტრანსფორმაციისა და კროსკულტურული გაგების ხელშეწყობას.

ინტერკულტურული სწავლა არის კვლევის მეორე მიმდინარეობა, რომელიც გან-
ვითარდა ევროპაში ისეთი განათლების მკვლევრების მუშაობის მეშვეობით, როგორე-
ბიც არიან: ინგრიდ გოგოლინი (1994), ადელაიდ ხუ (1999), ბარბარა შმენკი (2004)
და იორგ როშე (2001) გერმანიაში, მაიკლ ბაირამი (1997) გაერთიანებულ სამეფოში,

კარენ რისაგერი (2007) დანიაში, და ჰანს-იურგენ კრუმი ავსტრიაში (იხ. Barkowski and Faistauer 2002). ის წარმოდგენილია ელექტრონულ ჟურნალში *Zeitschrift für interkulturellen Fremdsprachenunterricht*, რომელსაც რედაქტორობენ ბრიტა ჰუფაიზენი და მანფრედ პროკოპი (ლორი და სხვ. 2007). ზედსართავი სახელი „ინტერკულტურული“ განსაზღვრავს კომპეტენციებს, მოლაპარაკებებს, სწავლას, პედაგოგიკას, შეხედულებას. „ინტერკულტურულ კომუნიკაციურ პედაგოგიკაში“, „კომუნიკაციურთან“ ერთად, ის მტკიცედ მიემართება კონკრეტული პრაქტიკული შეხვედრების ხელშეწყობას ევროკავშირის შიგნით და თანამშრომლობის გაუმჯობესებას ევროპის საზღვრებზე. ინტერკულტურული სწავლება, რომელიც თავდაპირველად დაფუძნდა ბრიტანული კულტუროლოგიური კვლევებისა და გერმანული სოციალური კვლევების დარგში, იყო საჯარო კამათის ობიექტი საგანმანათლებლო მკვლევრებს: ადელაიდა ხუსა, რომლის პირველადი საზრუნავია იმიგრანტი ბავშვების სწავლება და მათი ინტეგრაცია მასპინძელ საზოგადოებაში და ლინგვისტური დისკურსის ანალიტიკოსებს, იულიანე ჰაუსსა და უილის ედმონდსონს შორის, რომელთა მთავარი საზრუნავია მეორე ენის ათვისება და მოხმარება მოზრდილებში (იხ. ედმონდსონი, ჰაუსი 1998; ხუ 1999). ბოლო დროს ეროვნული კულტურების მზარდი არაერთგვაროვნება და ადამიანების გადაადგილების მატება ეროვნული საზღვრების მიღმა საკუთარი თავისა და სხვისი გამარტივებული დიქტომიების გამოწვევა ხდება და გვინვეს, გადავიაზროთ ენისა და კულტურის ურთიერთობა ენობრივ განათლებაში.

აშშ-ში ინტერკულტურული კომპეტენცია ხშირად უკავშირდებოდა კომუნიკაციის კვლევებსა და კროსკულტურულ ფსიქოლოგიას, რომელიც დიდ ყურადღებას არ აქცევს საკუთრივ ენას. როდესაც ევროპულმა კონცეფციამ მოიპოვა ინტერესი ამერიკელ ენის პედაგოგებში, მან დაკარგა ძლიერი მორალური და პოლიტიკური განზომილება, რაც მას ჰქონდა ევროპულ საგანმანათლებლო წრეებში (ბაირამი 2003; ნოინერი 2003; სარატე 2003) და მიენიჭა ინდივიდუალისტური და ინსტრუმენტული განზომილება. თუ ევროპაში ინტერკულტურული კომპეტენცია ცდილობს, ხელი შეუწყოს ტოლერანტობასა და მოქალაქეობას, აშშ-ში ის უფრო ფოკუსირებულია მონაწილეობასა და თანამშრომლობაზე საერთო დავალებების გარშემო ინდივიდის უფლებამოსილებისთვის (empowerment) (მაგ., პავლენკო, ლანტოლფი 2000; პავლენკო, ბლეკლიფი 2004; ლანტოლფი, თორნი 2007). ავსტრალიაში ინტერკულტურული სწავლა გახდა უცხოური ენის პედაგოგებისთვის მთავარი პედაგოგიური მიზანი (ლო ბიანკო და სხვ. 1999), უფრო კოსმოპოლიტურად მოამზადონ მსოფლიოს მოქალაქეები, რომლებსაც შეუძლიათ ხიდის ფუნქციის შესრულება აღმოსავლეთსა და დასავლეთს შორის.

დაბოლოს, 1990-იან წლებში დავინახეთ კომპიუტერული ტექნოლოგიის ზრდა, რათა ის შეამავალი რგოლი ყოფილიყო და ხელი შეეწყო კომუნიკაციისთვის კულტურებს შორის. ჰიპერმედია და მულტიმედია ტექნოლოგიის მეშვეობით მან გააადვილა სხვათა შორეულ ვიზუალურ და ვერბალურ კულტურაზე წვდომა (მაგ.,

კრამში, ანდერსენი 1999; ვარშაუერი, კერნი 2000). ტელეთანამშრომლობამ ხელი შეუწყო ზეპირ გაცვლას სოციალურ და კულტურულ კონტექსტებში (კერნი და სხვ. 2004; უეარი, კრამში 2005; ბელცი, თორნი 2006).

მიუხედავად ამისა, როდესაც 1980-იან წლებში დისკურსზე ფოკუსირება დაემთხვა კულტურის კონსტრუქციის ტულ ხედვას, როგორც ისტორიულად შესაძლებელ და შესაბამის მოვლენათა ვინმესეულ თვალსაზრისთან, რასაც დარგი მიჰყავდა პოსტსტრუქტურალიზმისკენ, კომპიუტერის ბინარულმა სტრუქტურამ და მისმა გამოყენებამ, როგორც ინფორმაციის გადაცემის პროცედურულმა ინსტრუმენტმა, ხელი შეუწყო ენისა და კულტურის შესწავლის სტრუქტურალისტურ მიდგომას, რომელიც ეფუძნება ობიექტურ, გაზომვად მოვლენებს.

მართლაც, არსებობს შესაძენვე დაძაბულობა კულტურის მიმართ ინტერესსა და დისკურსის მიმართ ინტერესს შორის, სტრუქტურალისტურ და აღმოცენებად პოსტსტრუქტურალისტურ/კონსტრუქციის ტულ ხედვებს შორის ენისა და კულტურის შესახებ. არის თუ არა ენა კულტურის ანარეკლი/რეპრეზენტაცია, თუ ენა დისკურსში, ფაქტობრივად, აგებს იმას, რასაც ჩვენ კულტურას ვუწოდებთ? როგორც სკოლონები აღწერენ თავიანთი ბესტსელერის, „ინტერკულტურული კომუნიკაციის“, მეორე გამოცემაში (2001), მათ თავდაპირველად განზრახული ჰქონდათ, დაენერათ წიგნი ინტერდისკურსიულ კომუნიკაციაზე, მაგრამ გამომცემელს ეჩვენა, რომ ტერმინი „ინტერკულტურული“ მოიზიდავდა მკითხველთა უფრო დიდ წრეს. ტერმინი „დისკურსი“ გულისხმობს რელაციურ, დეცენტრალიზებულ, მულტიპერსპექტიულ, ცვალებად მიდგომას კულტურის მიმართ, რომელიც ნაკლებ დარწმუნებულობას სთავაზობს ბინესმენებს, პოლიტიკოსებსა და ენის მასწავლებლებს, რომლებიც ამჯობინებენ, დაინახონ „კულტურაში“ რაღაც სტაბილური, პროგნოზირებადი და კონტროლირებადი.

კრიტიკული დისკურსის ანალიტიკოსებსა და გამოყენებითი ენათმეცნიერების სპეციალისტებს, როგორებიც არიან: ალასტერ პენიკუკი (2001), ნორმან ფეირკლაფი (1992) და რუთ უოდაკი (1994), და პოსტსტრუქტურალისტ სოციოლინგვისტს, იან ბლომარტს (2005), დაევაღათ, მიეციათ ყურადღება დისკურსის დეცენტრალიზებული, ისტორიულად მოულოდნელი და კონფლიქტური ბუნებისათვის სხვადასხვა კულტურაში.

2000-იანებიდან დღემდე: კულტურა, როგორც პორტატიული ისტორიულობა და სუბიექტურობა, აგებული დისკურსში და დიკსურსის საშუალებით

ზოგიერთი ანთროპოლოგი შორდება კულტურის შესწავლას და სწავლობს ისტორიულობასა (historicities) და სუბიექტურობას (subjectivities). ლინგვისტური ანთროპოლოგიის საოცარმა აღმავლობამ დელ ჰაიმზისა და ჯონ გუმპერცის კვალდაკვალ შეცვალა იმის ბუნება, რასაც ჩვეულებრივ „კულტურას“ უწოდებდნენ. როგორც ლინგვისტ-ანთროპოლოგი უილიამ ჰენქსი (1996) მიუთითებს, ენა, როგორც სიმბო-

ლური პრაქტიკა, აგებს ჩვენი ყოველდღიური არსებობის ჟანრებს, თვითმყოფადობა-სა და სუბიექტურობას. დისკურსის ფართოდ გავრცელებული ინდექსურობისა და სამეტყველო აქტების ციტირებადობის მეშვეობით ანმყო გამონათქვამები გაჯერებულია წინამავალი დისკურსებით, რომლებიც შეჭრილია ანმყოში და ინვეეს როგორც კულტურის ისტორიულ უწყვეტობას, ასევე კულტურის უწყვეტობის დარღვევებს.

რამდენიმე მოვლენის განვითარებამ ბოლო წლებში დისკურსის მიდგომა კულტურის მიმართ უფრო სასურველი გახადა. გაზრდილმა მნიშვნელობამ, მოცემული სიმბოლური ძლიერების ფორმებისათვის – გლობალურმა საინფორმაციო ქსელებმა, სადღელამისო მედიამ, მასობრივმა მარკეტინგმა და სწრაფი კაპიტალიზმის კომუნიკაციის კულტურამ გაზარდა ნაპრალი რეალობასა და იმ დისკურსებს შორის, რომლებიც ამ რეალობებს მნიშვნელობას აძლევენ. ეკონომიკურმა გლობალიზაციამ გაამწვავა კონფლიქტი გლობალური ბაზრის დისკურსსა და ადგილობრივი ტრადიციებისა და რწმენების დისკურსს შორის (კუპლენდი 2010). მიგრაციის ფართო გავრცელებისა და ინტერესების დაცილების გათვალისწინებით, მთელ მსოფლიოში ინტერკულტურული კომუნიკაცია აღარ შეიძლება აღიქმებოდეს როგორც მნიშვნელობის მიუკერძოებელი, რაციონალური მოლაპარაკება ორ ინტერლოკუტორს შორის, რომლებიც მოდიან ორი სხვადასხვა ეროვნული კულტურიდან. ის უნდა აღიქმებოდეს როგორც მოულოდნელად წარმოქმნილი მულტილინგვური მნიშვნელობების რთული სისტემა არანრფივი და არაპროგნოზირებადი შედეგებით, სადაც ინტერლოკუტორები იკავებენ სხვადასხვა სუბიექტურ პოზიციას სხვადასხვა დროის სკალაზე და სხვადასხვა ფორმის დომინანტობითა და კონტროლით (ლემკე 2000; პენიკუკი 2007; ლარსენ-ფრიმენი, კამერონი 2008). ზოგმა შემოგვთავაზა „ენის ეკოლოგია“, როგორც მეტაფორა, ენის, როგორც კულტურული კონტექსტის, შესწავლის ამ რთული მიდგომისთვის (ვან ლირი 2004; კრამში 2002a; კრამში, უაიტსაიდი 2008). ბლომარტმა (2005) შემოგვთავაზა „ფენოვანი თანადროულობის“ (layered simultaneity) ცნება, რათა დაეჭირა ის ფაქტი, რომ მოქმედებები და მოვლენები ხდება ნებისმიერ მოცემულ დროს სხვადასხვა დროით და სივრცით სკალაზე, რაც ხშირად ინვეეს არასწორ კომუნიკაციას. მართლაც, გლობალიზაციის ერაში ენობრივი და წიგნიერების რესურსები, რომლებიც ფუნქციური იქნებოდა ერთ ადგილას, ხდება დისფუნქციური, როდესაც გადაინერგება სხვა ადგილებში, როგორც, მაგალითად, კონგოელი ქალის შემთხვევა ბელგიაში, რომელიც დაადანაშაულეს მალაზიის გაქურდვაში და პოლიციამ სთხოვა, დაენერა მოვლენების თავისეული ვერსია. მისი წიგნიერების პრაქტიკა სრულიად შესაფერისი იყო აფრიკაში, მაგრამ ვერ მიაღწია ეფექტს ბელგიის ბიუროკრატიასთან (იქვე, 82).

ინტერნეტმა და ონლაინქსელურმა კულტურამ თავისი ბლოგებით, ჩატის ელექტრონული ოთახებით (chatroom) და ქსელური საიტებით, როგორებიცაა ფეისბუკი და ტვიტერი, გამოწვევის წინაშე დააყენა ინსტიტუციური მმართველობა და დამკვი-

დრებული კულტურები. ისინი გვთავაზობენ კავშირებისა და ურთიერთობების ისტორიულ სამყაროს, რომელიც ხარისხს ცვლის რაოდენობით, დროს – სივრცით, რეალობას – ჰიპერრეალობით (მაგ., პოსტერი 1990; მიჩელი 2003). ვირტუალური სამყაროები, როგორცაა, მაგალითად, „მეორე ცხოვრება“ (Second Life), გვთავაზობენ წარმოსახვით სივრცეებსა და თვითდაპროექტებულ ავტარებს, რომლებსაც შეუძლიათ ნამდვილი კულტურების რეკონსტრუქცია ისტორიის, ბიოლოგიისა და ბიოგრაფიის თავსმოხვეული შეზღუდვების გარეშე. ამ ვირტუალური სამყაროების კონსტრუირება დიდად არის დამოკიდებული სიმბოლურ სისტემებსა და სიმბოლური ფორმის გავლენაზე კომპიუტერის მომხმარებლების ემოციებსა და რწმენებზე. ეს არის გამოყენებითი ენათმეცნიერების არეალი, რომელსაც უკიდურესად სჭირდება კვლევა, რადგან ის სულ უფრო მეტად მოქმედებს ჩვენს გრძნობაზე, თუ ვინ ვართ და ვინ ვიყავით, ასევე გარემომცველი კულტურის გაგების უნარზე.

ძირითადი მიმდინარე საკითხები

გამოყენებით ენათმეცნიერულ კვლევაში

ბოლო ორი ათწლეულის განმავლობაში გამოყენებითი ენათმეცნიერება დაინტერესებული იყო თავისი თვითმყოფადობით, როგორც კვლევის ინტერდისციპლინური დარგით, თეორიისა და პრაქტიკის გადაკვეთაზე. მიმდინარე საკითხების უმეტესობა, რომლებსაც გამოყენებითი ენათმეცნიერული კვლევა უნდა ჩაეჭიდოს, მომდინარეობს დარგის გამოყენებითი და ინტერდისციპლინური ბუნებიდან და პრობლემებიდან, რომლებიც გამოვლინდება ენისა და კულტურის შესწავლაში: (1) აღწერა ~ ნორმატიულობა (prescription), (2) აღწერა ~ პროგნოზირება (prediction), (3) ენათმეცნიერული ~ საგანმანათლებლო საკითხები, (4) სტრუქტურალისტური ~ პოსტ-სტრუქტურალისტური მიდგომები კვლევისთვის და (5) ვინ შეიძლება რეალური სამყაროს პრობლემებს: პრაქტიკოსი თუ მკვლევარი? თითოეულს განვიხილავ რიგ-რიგობით.

პირველი საკითხი, რომელსაც აწყდება გამოყენებითი დარგი – გამოყენებითი ენათმეცნიერება, უკავშირდება მოლოდინს, რომ მკვლევართა კვლევის შედეგებს მივყავართ უშუალო რეცეპტებთან პრაქტიკისთვის. ბიზნესმენები ელიან გამოყენებითი ენათმეცნიერების სპეციალისტისგან რეცეპტებს იმაზე, თუ როგორ უნდა მოიქცნენ, როდესაც მოლაპარაკებებს აწარმოებენ სხვა კულტურათა პარტნიორებთან; სამედიცინო პერსონალი ელის, ისწავლოს, თუ როგორ გააუმჯობესოს მანერები ავადმყოფის მოვლის დროს, რათა მოარგოს თავისი ზრუნვა პაციენტების „კულტურას“; სასამართლოს მთარგმნელები ელიან, ისწავლონ, თუ როგორ მოახდინონ ინტერპრეტაცია და გადმოიტანონ კლიენტთა განზრახვები წარმოთქმული სიტყვების მიღმა. იმის მიზეზი, რომ აშშ-ის სახელმწიფო დეპარტამენტი ამჟამად აკომპლექტებს ანთროპოლოგებს, რომ შეუერთდნენ ბრძოლის ველებს ერაყსა და ავღანეთში, არის

ზუსტად ის, რომ აშშ-ის სამხედრო ძალებს სჭირდებათ, „იცოდნენ“ მტრის კულტურა და იმედოვნებენ, რომ მიიღებენ ამ მკვლევრებისგან მითითებს, თუ როგორ უნდა მოიქცნენ ადგილობრივ მოსახლეობასთან დასამეგობრებლად (ან მათ დასაპყრობად). აღწერა ~ ნორმატიულობის საკითხი ძვეს ნებისმიერი გამოყენებითი დარგის შუაგულში. ის აღძრავს ეთიკური პასუხისმგებლობის კითხვებს, რომლებიც ასევე ჩნდება მეორე საკითხში, მწვავედ განხილულ გამოყენებით ენათმეცნიერებაში – კულტურის როლზე ენის ტესტებში.

ენის ტესტების კულტურული მიკერძოება დიდი ხანია, გამოყენებითი ენათმეცნიერების სპეციალისტების სერიოზული საზრუნავია. მიუხედავად იმისა, რომ ენის ტესტებმა უნდა იზიარებდნენ მომავალი სამეცნიერო (verbal) ქცევა სხვადასხვა სოციალურ კონტექსტში, ძალიან ხშირად მათ კულტურულ შინაარსს, როგორც ჩანს, სურს იზიარებდნენ კულტურული ასიმილაცია და არა მხოლოდ ლინგვისტური უნარი. შოჰამი (2001) დამაჯერებლად აჩვენებს, თუ როგორ იყენებდნენ ენის ტესტებს ეთნიკური ჯგუფების დისკრიმინაციისთვის საიმეგობრად ვითარებებში. მაკნამარა (2005) აჩვენებს, რომ ტესტები, რომელთაც აქვთ პრეტენზია, შეამოწმონ ენობრივი უნარები, ფაქტობრივად, ბიბლიური შიბოლეთის მსგავსად, ხშირად ამოწმებენ კულტურულ ერთგულებასა და ლოიალურობას. ენის ტესტები აღძრავს ენისა და აზროვნების ურთიერთობის რთულ საკითხს და იმას, თუ რამდენი კულტურული ცოდნა შეიძლება მოითხოვონ კარიბჭის მკვლელებმა პოტენციური იმიგრანტებისგან ინდუსტრიულ საზოგადოებებში. ეს პრობლემა, სხვა რეალურად არსებული პრობლემის მსგავსად, არის მწვავე, რისთვისაც ინვესტირებული გამოყენებითი ენათმეცნიერების სპეციალისტებს, კერძოდ, საგანმანათლებლო სისტემებში არსებული წარმატების ტესტების გადასაწყვეტად. ტესტირების მკვლევრებმა აჩვენეს, თუ როგორ არის სტანდარტული მიღწევების ტესტები (standard achievement tests – SATs) მიკერძოებული იმ ტესტის ჩამბარებლების სასარგებლოდ, რომლებიც იმავე კულტურიდან არიან, რომლიდანაც ტესტის შემდგენლები (ფრიდლი 2003). მიმდინარე ძალისხმევა ევროპაში ინტერკულტურული კომპეტენციის ტესტირებისთვის (ხუ, ბაირამი 2009) სავსეა „კულტურის“ მეტისმეტად გამარტივების საშიშროებით და „ტოლერანტობა სხვა კულტურების მიმართ“ ცნებით.

ზოგიერთი გამოყენებითი ენათმეცნიერების სპეციალისტი კი ასაბუთებს, რომ ჩვენ სრულიად უნდა მოვიშოროთ ინტერკულტურული სწავლის (intercultural learning) ცნება, რომელიც, მათი აზრით, ზედმეტია (ედმონდსონი, ჰაუსი 1998). განა საკომუნიკაციო კომპეტენცია თავად არ მოიცავს იმ განსხვავებების შეთანხმების უნარს ვარაუდებში, მსოფლმხედველობასა და დისკურსის სტილებში, რასაც ჩვენ „კულტურას“ ვუწოდებთ? რატომ უნდა ვასწავლიდეთ კონკრეტულად სხვა კულტურების გაგებასა და ტოლერანტობას, როდესაც საკომუნიკაციო ენის სწავლებას მოჰყვება მნიშვნელობების გამოხატვა, ინტერპრეტაცია და მოლაპარაკება, რომლებიც შეიძლება ძალიან განსხვავებული იყოს ერთი კულტურიდან მეორე კულტურაში? დებატები,

რომლებიც მიმდინარეობდა ოცდამეერთე საუკუნის პირველ წლებში, იყო დაპირისპირება დისკურსის ანალიტიკოსებსა და პედაგოგებს შორის გერმანიაში კულტურის ცნების გარშემო: კულტურა, როგორც დისკურსი ~ კულტურა, როგორც მორალური სამყარო. პირველი შეიძლება აიხსნას და მორიდდნენ მის შესახებ რაციონალურად, მეორე მოითხოვს ანონილ-დანონილ შეფასებასა და გარკვეულ დოზით მოკრძალებას, რათა არა მხოლოდ მივიღოთ კულტურული განსხვავება, არამედ ვაღიაროთ, რომ კულტურებს შორის არის განმასხვავებელი ძალა, დაბოლოს, ის ფაქტი, რომ ყველა კულტურა პოლიტიკურია.

გამოყენებითი ენათმეცნიერების ბევრი სპეციალისტი, განსაკუთრებით ისინი, ვინც ეხმარებიან იმიგრანტებს, გაუმკლავდნენ ეთნიკურ ტენდენციურობასა და დისკრიმინაციას და ხელი შეუწყონ მათ ადაპტაციას მასპინძელ ქვეყანაში, დაეთანხმებოდნენ, რომ გამოყენებითი ენათმეცნიერების სპეციალისტები მოუწოდებენ პოლიტიკური როლის შესრულებას. სასამართლო დარბაზებსა და საკლასო ოთახებში, საავადმყოფოს პალატებსა და ჯანდაცვის სერვისებში, სხდომათა დარბაზებსა და პრესკონფერენციებზე გამოყენებითი ენათმეცნიერების სპეციალისტები აწყდებიან პოლიტიკურ პრობლემებს რეალურ სამყაროში, სადაც ენისა და კულტურის ურთიერთკავშირი ამოქმედდება. ამჟამად არსებობს გარკვეული დებატები იმის შესახებ, განვიხილოთ თუ არა ეს ურთიერთკავშირი სტრუქტურალისტური თუ პოსტსტრუქტურალისტური პერსპექტივიდან. პოსტსტრუქტურალისტი მოაზროვნეები, როგორებიც არიან უილონი (1987) და კამერონი (2000), ხედავენ კულტურას, აგებულს დისკურსში და მისი მეშვეობით და აღმოცენებულს ადგილობრივად ზეპირი ურთიერთქმედებებიდან ისტორიულად შემთხვევით კონტექსტებში. პოსტსტრუქტურალიზმი გამორიცხავს კულტურათა ნებისმიერ თავისთავადობას (essentialization). იმის ნაცვლად, რომ სოციალურ სამყაროში სტრუქტურების რთულ, ცვალებად და თუნდაც კონფლიქტურ ბუნებაზე (მამრები ~ მდედრები, ძალაუფლების მქონეები ~ უძლურები, მშობლიურენოვანები ~ არამშობლიურენოვანები) ყურადღება გაამახვილოს, ის ყურადღებას ამახვილებს არა თავად სტრუქტურებზე, არამედ ნაცვლად ამისა ყურადღება გადააქვს განსაზღვრული სტრუქტურების შესაძლებლობის მდგომარეობაზე და არა სხვებზე, რომლებიც მკვიდრდებიან განსაზღვრულ დროს. მაგალითად, ბლომერტის მაგალითზე დაყრდნობით (იხ. ზემოთ), გამოყენებითი ენათმეცნიერების სპეციალისტები პოსტსტრუქტურალისტური მიმდინარეობის განწყობით კითხვას სვამენ არა იმის შესახებ, თუ როგორ შეეძლო მაღაზიის კონგოელ ქურდს, დაენერა უკეთესი წერილი, რათა დაერწმუნებინა ბელგიის ხელისუფლება თავის უდანაშაულობაში, არამედ კოლონიზაციის, გლობალიზაციის, ეთნიკური ტენდენციურობის რა პირობები განსაზღვრავს ამ ქალის ბელგიაში გადასვლას თავიდანვე და დადანაშაულებას მაღაზიის გაქურდვაში? პირველ კითხვას პირდაპირ მივყავართ სოციალური კეთილდღეობისა და საშინაო პოლიტიკური აქტივიზმისკენ; მეორეს არ მივყავართ არსებული პრობლემის კონკრეტული გადაწყვეტისაკენ, არამედ ეხება უფრო რთულ

და არანაკლებ პოლიტიკურ საკითხს ენის, კულტურისა და გლობალიზაციის შესახებ (მაგ., კუპლენდი 2010).

მამასადამე, კითხვა ძვეს იმ „რეალური სამყაროს“ პრობლემების ბუნებაში, რომელთა გადაჭრაც გამოყენებითი ენათმეცნიერების სპეციალისტებს უნდა შეეძლოთ. როგორ უნდა იყოს ეს პრობლემები ფორმულირებული? ვინ ანაწილებს მათ: პრაქტიკოსები და პოლიტიკოსები თუ მკვლევრები? ეს შემთხვევა არის მიმდინარე განხეთქილება უცხო/მეორე ენის ათვისების კვლევისა და განვითარებითი ბილინგვიზმის კვლევას შორის გამოყენებითი ენათმეცნიერებაში. პირველი, ჩვეულებრივ, აღიქმება როგორც დაკავშირებული ახალგაზრდების განვითარებასთან, რომლებიც სწავლობენ უცხო/მეორე ენას სასწავლო გარემოში; მეორე აღიქმება როგორც ფოკუსი ბავშვებზე, რომლებიც სწავლობენ ორ ენას დაბადებიდან, იზრდებიან ორენოვან ოჯახებში, მიეკუთვნებიან ორ სხვადასხვა კულტურას, ან იმიგრანტების ბავშვები, რომლებიც არ ლაპარაკობენ თავიანთი წინაპრების ენაზე, მაგრამ იცნობენ თავიანთ კულტურას და ახლა სწავლობენ მემკვიდრეობით მიღებულ ენას სკოლაში. მაგრამ განსხვავება არ არის ისეთი ნათელი, როგორც ეს ერთი შეხედვით ჩანს. ბევრი უცხოური ენის შემსწავლელი შეიძლება მოიძებნოს დანყებით ან საშუალო სკოლებში იმ დროს, როდესაც ისინი ჯერ არ არიან სრულად სოციალიზებული თავიანთ პირველ ენაზე. ბევრი ბილინგვი არის მონიჭული მოზარდი, რომელიც სწავლობს მემკვიდრეობით მიღებულ ენას სასწავლო გარემოში. უცხოური ენის შემსწავლელებმა ზოგჯერ უკვე იციან სხვა უცხოური ენა, გაიზარდნენ სხვადასხვა კულტურაში და თანაბრად ძლიერ ემოციურ გამოცდილებას იღებენ უცხოური ენის სწავლისას ისე, როგორც ბილინგვები სწავლობენ თავიანთი წინაპრების ენას. მაგრამ იმ ქვეყნებში, სადაც ინგლისურია დომინანტური და სადაც უცხოური ენის სწავლა აღიქმება როგორც ელიტის აქტივობა, რომელიც განკუთვნილია მცირე რაოდენობის პრივილეგირებულთათვის, ბრძოლა საკუთარი უფლებებისთვის, როგორც „ბილინგვისა“, მიჩნეულია უფრო გადაუდებელ სოციალური ინტეგრაციისა და თანაბარი შესაძლებლობების საკითხად, ვიდრე დამატებითი ენის ათვისების არჩევანი საკუთარი განათლების გასამდიდრებლად. უფრო მეტიც, უცხოური ენები ფორმულირებულია საგარეო პოლიტიკის თვალსაზრისით, ხოლო ბილინგვური განათლება და მემკვიდრეობით მიღებული ენები ფორმულირებულია სამოქალაქო უფლებების თვალსაზრისით. მართლაც რომ ორი განსხვავებული პოლიტიკური კულტურაა. ზოგიერთი გამოყენებითი ენათმეცნიერების სპეციალისტი ამჟამად ეჭვქვეშ აყენებს ამ ორ შემთხვევაში არსებული რეალური პრობლემების ტრადიციულ განსაზღვრებას (კრამში 2005, 2009).

გამოყენებითი ენათმეცნიერების პრაქტიკაში

ენის განათლების დარგში, მიუხედავად იმისა, არიან თუ არა მასწავლებლები მშობლიურენოვანი მოლაპარაკეები იმ ენის, რომელსაც ასწავლიან, როგორც წესი,

მათ აწუხებთ, რომ არ არიან კვალიფიცირებულნი „კულტურის“ სასწავლებლად. მათი მარადიული კითხვა: „ჩვენ არ ვიცით, რა არის კულტურა და არც ვიცით, როგორ ვასწავლოთ“, როდესაც ამაზე ამდენი არის დანერგილი, აჩვენებს, რომ „კულტურა“ ჯერ კიდევ აღიქმება როგორც ცოდნის კორპუსი ენობრივი სისტემის გარეთ და რომ მასწავლებლებმა შეიძლება, არ იცოდნენ, როგორ განსაზღვრონ საკუთარი კულტურა, რომ აღარაფერი ვთქვათ უცხოურზე. შეშინებულები სტერეოტიპების სწავლებისგან და შეშფოთებულები პოლიტიკის კლასში შემოტანისგან, ენის მასწავლებლები არ თანხმდებიან, რომ უნდა ასწავლონ „მნიშვნელობა“ გრამატიკებსა და ლექსიკონებში ასახული მნიშვნელობების მიღმა. მათ მიაჩნიათ, რომ არ უნდა ასწავლონ ცოცხალი, თავისებური (idiosyncratic) კულტურული მნიშვნელობები, რომლებიც მიენიჭა სიტყვებს ცოცხალი მოლაპარაკეების მიერ, რომლებიც შეიძლება იყვნენ ან არ იყვნენ მშობლიურენოვანი მოლაპარაკეები. ძველ დროში, როდესაც „კულტურა“ იყო სინონიმი ლიტერატურისა და ხელოვნების, ენის მასწავლებლები საკუთარ თავში დარწმუნებულები იყვნენ, შეეფასებინათ სტუდენტის უნარი, განემარტა ლექსი ან ნახატი ენის გაკვეთილზე. დღეს კულტურის დემოკრატიზაცია და პოპულარიზაცია და მისი ფრაგმენტაცია სხვადასხვა ქვე- და ჰიბრიდულ კულტურად მასწავლებლებს აჩვენებს, რომ არ არიან შესაფერისები ამოცანისთვის, იცოდნენ უცხოური კულტურები, რომ აღარაფერი ვთქვათ მათ ინტერპრეტაციაზე. არჩევით-პასუხიანი ტესტების (multiple choice test) დროში, ბევრმა მასწავლებელმა დაკარგა უნარი, შეეფასებინა არგუმენტების საფუძვლიანობა, რომლებიც ხსნიან კულტურულ მოვლენებს ისტორიულ, ლიტერატურულ, სოციალურ ან პოლიტიკურ ცოდნაზე დაყრდნობით. ბოლოს და ბოლოს, მათ ემინიათ, რომ ვერ შეძლებენ, გააკონტროლონ კულტურული ცოდნის გადაცემა, თუ ის ვერ იქნება სტანდარტიზებული ან ნორმატიზებული. მაკავშირებელი რგოლი, რომელსაც ამყარებს გამოყენებითი ენათმეცნიერება დისკურსსა და კულტურას შორის, უბიძგებს ენის მასწავლებლებს, რომ ასახონ, თუ როგორ ჩამოუყალიბა საკუთარმა დისკურსმა და კულტურამ თვითმყოფადობა, როგორც ინდივიდებსა და როგორც მასწავლებლებს.

საზოგადოებრივ ცხოვრებაში გამოყენებითი ენათმეცნიერების სპეციალისტთა გაგება დისკურსსა და კულტურულ თვითმყოფადობას შორის ურთიერთობის შესახებ ემსახურება ურთიერთობების გაუმჯობესებას პერსონალსა და კლიენტებს შორის ავსტრალიის საავადმყოფოებსა და ქარხნებში, ასევე გაერთიანებული სამეფოს ჯანდაცვის სერვისების, სამრეწველო ურთიერთობებისა და სამედიცინო გამოკვლევების გაუმჯობესებას (სარანგი, კულთარდი 2000). გამონკვევია, როგორ გააუმჯობესონ ინტერაქცია ექიმებსა და პაციენტებს, იურისტებსა და კლიენტებს, კორპორაციის მენეჯერებსა და მომხმარებლებს შორის სხვადასხვა კულტურულ კონტექსტში, ამავე დროს, ხელი შეუწყონ კომპანიის ინტერესებს. ამ ინტერესებს შეიძლება მიმართულებას აძლევდნენ ეკონომიკური ან პოლიტიკური ძალები, რომლების მიმართაც კრიტიკული გამოყენებითი ენათმეცნიერების სპეციალისტები არიან მგრძნობიარენი.

როგორც კულტურის ცნება ხშირად გახდა პოლიტიზებული ეთნიკური თვით-ყოფადობისა და უმცირესობის უფლებების აღიარებისთვის ბრძოლაში, ასევე მას განიხილავენ ეკონომიკის სფეროს პროდუქტად ვიწრო მარკეტინგული სტრატეგიებით, რომლებიც ისწრაფვიან, მიზანში ამოიღონ სულ უფრო და უფრო დიფერენცირებული მომხმარებლების სპექტრი მათი ინდივიდუალური გემოვნებისა და მათი კულტურული კუთვნილების საფუძველზე. მაკავშირებელი რგოლი ენასა და კულტურას შორის არ არის დაკარგული მარკეტინგის ისეთი სტრატეგიებისთვის, როგორიც არის ფრენკ ლუნცი (2006), რომელიც კონსულტაციას უწევს პოლიტიკური კამპანიების მენეჯერებსა და აღმასრულებელ დირექტორებს და ყიდის მათზე ენობრივ და კულტურულ „შემალულ დარწმუნების საშუალებებს“ (hidden persuaders), რომლებიც აიძულებენ ხალხს, ხმა მისცენ მათ კანდიდატს, ან იყიდონ მათი პროდუქტი. გამოყენებითი ენათმეცნიერების სპეციალისტები დაინტერესებულები არიან კულტურის ამ ტექნოლოგიზაციით, განსაკუთრებით გლობალური საფინანსო სააგენტოებისა და ადგილობრივ არასამთავრობო ორგანიზაციებს შორის ინტერაქციით განვითარებად ქვეყნებში. კონფლიქტი განვითარების ნეოლიბერალურ დისკურსსა და ეკონომიკური გადარჩენის ადგილობრივ დისკურსს შორის იწყებს დოკუმენტირებას (კუბლენდი 2010, კრამში, ბონერი 2010). ჩვენს გლობალიზაციის ეპოქაში ისინი გვთავაზობენ დისკურსული მიდგომის ინტერკულტურული კომუნიკაციის სარგებლიანობის ჯერ-ჯერობით საუკეთესო მაგალითს.

დასასრულ, ტექნოლოგიის როლი უნდა იყოს ნახსენები კიბერკულტურის შექმნაში, რომელიც სულ უფრო და უფრო აყალიბებს როგორც ენას, ასევე კულტურას და გარდაქმნის სოციალურ ცხოვრებას. როგორც კომპიუტერი გარდაქმნის ჩვენი არსებობის სწორედ დრო/სივრცის ღერძებს და ხელახლა განსაზღვრავს სინამდვილეს, ისე მან წარმოშვა უფლებამოსილებისა და განთავისუფლების გრძნობა კულტურული შეთანხმებებისა და შეზღუდვებისგან; მან გახსნა აკულტურული, აისტორიული ხასიათის კავშირისა და ფართო გავრცელებულობის ოცნებები. მაგრამ, ამავე დროს, შემოიტანა უჩვეულო დაუცველობის, გაურკვეველობისა და უმართაობის გრძნობები. ასეთ პერიოდებში იდეოლოგიები (მკაფიოდ ჩამოყალიბებული, მაღალორგანიზებულ მნიშვნელობათა სისტემები, როგორც პოლიტიკური, ასევე რელიგიური), სიმბოლოები და რიტუალები, როგორც წესი, უფრო მეტად აყალიბებენ ხალხის ქმედებებს, ვიდრე შეგნებას, რაციონალური გადანწყვეტილების მიღებას (შვიდლერი 1986). გამოყენებითი ენათმეცნიერების სპეციალისტები ყურადღებას აქცევენ ამ იდეოლოგიებსა და რიტუალებს (Rampton 2009), ასევე პარადიგმის, სიმულაციისა და იუმორის მატებას, რომლებიც ეხება სოციალური ცხოვრების წინააღმდეგობებს (Yurchak and Boyer 2008). უცხოური ენების სწავლებაში ქსელური კომპიუტერებისა და მულტიმედია ტექნოლოგიის მოხმარების შესახებ მუდმივი ზეწოლა ენისა და კულტურის მიმზიდველად სწავლების მიზნით მოითხოვს მეტ კვლევას გამოყენებითი ენათმეც-

ნიერების სპეციალისტების მხრიდან ტექნოლოგიის ეფექტების შესახებ ენისა და კულტურის ბუნებაზე, რომელსაც ისინი ასწავლიან.

სამომავლო ტრექტორია და ახალი დებატები

გამოყენებით ენათმეცნიერულ კვლევასა და პრაქტიკაში მაკავშირებელი რგოლი ნებისმიერ მოცემულ ენასა და ნებისმიერ მოცემულ კულტურას შორის გახდა საკამათო. სხვადასხვა ინტერესის ჯგუფი მოიხმობს მას ეკონომიკური ან პოლიტიკური მოგებისთვის. კომპიუტერული ტექნოლოგია მოლოდინის საფუძველს იძლევა, რომ საერთოდ მოიშოროს კულტურული საზღვრები, მაგრამ ის მხოლოდ ამწვავებს სურვილს, შეიქმნას პრაქტიკის ახალი კოლექტივები, რომლებიც, დროთა განმავლობაში დაამყარებენ თავიანთ საკუთარ ინკლუზიურობისა და ექსკლუზიურობის კულტურებს, საკუთარ კარიბჭისმცველობის შეთანხმებებს სიმბოლური სისტემების მოხმარებისათვის.

კვლევაში

კულტურამ შეიძლება ნელ-ნელა დაკარგოს თავისი ძალა ადამიანის ქცევის ასახვად მულტილინგვურ/მულტიკულტურულ სამყაროში, სადაც ხალხი იბადება ერთ კულტურაში, იზრდება მეორეში, ხოლო მესამეში ასრულებენ ცხოვრებასა და მუშაობას. კომპიუტერის მულტიმედიურ გარემოში თავად ენამ შეიძლება შეცვალოს თავისი ღირებულება და მოხმარება. ადამიანის „ენასა“ და „კულტურაზე“ მნიშვნელოვანი შეიძლება იყოს სოციალურ-ეკონომიკური, ისტორიული ან იდეოლოგიური სუბიექტური პოზიციები, რომლებსაც იღებენ ადამიანები და რომლებიც გამოიხატება შედგენილი (multiple) სიმბოლური სისტემების მეშვეობით, რომლებსაც ისინი ირჩევენ მოსახმარებლად: სიტყვიერი, ვიზუალური, მუსიკალური ან ვირტუალური, რათა წარმოადგინონ და იმოქმედონ მსოფლიოსა და სხვებზე შედგენილ ეკოლოგიურ განზომილებებში. კულტურა მოქმედებაში ნაკლებად არის მდგრადი ღირებულებების, თვითმყოფადობის ან იდეოლოგიების საკითხი, რომლებიც აიძულებენ ადამიანებს, იმოქმედონ თავისებურად (to act in certain ways), ვიდრე სტრატეგიების მარაგი მოქმედებისთვის, რომელსაც ინდივიდები ამოქმედებენ განსხვავებულად იმის მიხედვით, ცხოვრობენ თუ არა ისინი „სტაბილური“ თუ „არასტაბილური“ ცხოვრებით (შვიდლერი 1986).

დებატები სტრუქტურალისტურ და პოსტსტრუქტურალისტურ ხედვებს შორის ენისა და კულტურის შესახებ აუცილებლად გაგრძელდება მომავალშიც. პოსტსტრუქტურალიზმი არის გამომწვევა გამოყენებითი ენათმეცნიერებისთვის, რადგან ის, როგორც ჩანს, აბუნდოვანებს განსხვავებას სოციალურ მეცნიერებებსა (გამოკვლევის პოზიტივისტური, ობიექტური, მტკიცებულებაზე დაფუძნებული (evidence-based) მეთოდებით) და ჰუმანიტარულ მეცნიერებებს (ჰერმენევტიკული, სუბიექტურ ინტერპრეტაციაზე დაფუძნებული ანალიზის მეთოდებით) შორის. იმის გათვალისწინებით,

რომ ფიზიკურ და საბუნებისმეტყველო მეცნიერებებს მიენიჭება მზარდი პრესტიჟი ჰუმანიტარულ მეცნიერებებთან შედარებით, ნებისმიერი მცდელობა, რომ კულტურის ინტერპრეტაცია გახადოს დამოკიდებული მკვლევრის სუბიექტურ პოზიციაზე, მიჰყავს გამოყენებითი ენათმეცნიერების სპეციალისტი, როგორც კლიფორდ გირცი ამბობს, „საკმაოდ ახლოს იმასთან, რასაც აკეთებს კრიტიკოსი ლექსის განმარტებისთვის, ვიდრე იმასთან, რასაც აკეთებს ასტრონომი, რათა ახსნას, რა არის (account for) ვარსკვლავი“ (1983: 10).

როგორც ყოველთვის, გამოყენებითი ენათმეცნიერების სპეციალისტს, რომელიც სწავლობს ენისა და კულტურის ურთიერთკავშირს, უნევს, ანონ-დანონოს სამეცნიერო საფუძვლიანობა სამეცნიერო სანდოობის წინააღმდეგ, ან შეეცადოს, საერთოდ გადასინჯოს სამეცნიერო ძალისხმევის საფუძვლები.

პრაქტიკაში

ენის მასწავლებელთათვის კულტურის საკითხი უფრო მწვავე გახდება: რომელი კულტურა უნდა ასწავლოს მულტილინგვურ სამყაროში დიასპორების, იძულებითი მიგრაციებისა და გლობალური კომუნიკაციის ტექნოლოგიების დროს? აშშ-ში, ისევე როგორც ევროპაში, ამჟამად უბიძგებენ უცხოური ენებისა და კულტურების სწავლებას დეინსტიტუციონალიზაციისკენ: სტუდენტების საზღვარგარეთ გაგზავნამ, მათმა დაწყვილებამ მშობლიურენოვან მოლაპარაკებებთან და ტელეკოლაბორაციამ ინტერნეტის მეშვეობით ენის შესწავლა გარდაქმნა უნარ-ჩვევების ტრენინგად სამუშაო ბაზრის რეალური სამყაროსთვის. FL-ის განათლების ეს ინსტრუმენტალიზაცია დიდი საზრუნავია პედაგოგებისთვის როგორც ევროპაში (იხ. დოფი და სხვ. 2008), ასევე აშშ-ში (იხ. თანამედროვე ენათა ასოციაციის საგანგებო კომიტეტი უცხო ენებისათვის (MLA Ad Hoc Committee on Foreign Languages) 2007). აშშ-ში ბრძოლა ყურადღებისთვის ბილინგვური განათლებისა და უმცირესობის ენების განათლების მომხრეებს შორის, ერთი მხრივ, და უცხოური ენის განათლების მომხრეებს შორის, მეორე მხრივ, გაგრძელდება. ორივე სერიოზული გამოწვევების წინაშე დგას. მიუხედავად იმისა, რომ ქსენოფობიური იდეოლოგია საფრთხეს უქმნის ორენოვან და უმცირესობის განათლებას, ნაციონალისტური იდეოლოგია მოასწავებს უცხოური ენის სწავლების ქცევას იარაღად აშშ-ის ეკონომიკური უპირატესობისა და ეროვნული უშიშროებისათვის ბრძოლაში. ორივე შემთხვევაში გამოყენებითი ენათმეცნიერების სპეციალისტების მიუკერძოებელი კვლევა საჭიროებს, რომ გასცდეს კულტურულ ომებს, რომლებიც მიმდინარეობს ამერიკულ აკადემიურ გარემოში.

ინგლისური ენისა და ნეოლიბერალური იდეოლოგიის გლობალური გავრცელება, რომელთანაც ხშირად ასოცირდება ეს ენა, „რისკავს“, ხელი შეუწყოს ერთგვარ „მულტილინგვურ სიმსუბუქეს“, რომელშიც სხვა ენები აღიქმება როგორც ეგზოტიკური ვარიაციები ინგლისურენოვანი სამყაროს საერთო ნეოლიბერალურ კულტურაში. მნიშვნელოვანია, რომ თარგმანი, ენის ცნობიერება და მეტადისკურსული ასახვა

ბრუნდება დარგში, რომელშიც ჯერ კიდევ ძალიან არის დომინირებული კომუნიკაციური ენის სწავლება და მისი უტილიტარული ხედვა ადამიანურ კომუნიკაციაზე. როგორც გამოყენებითი ენათმეცნიერების კვლევაში, ასევე პრაქტიკაში, ჩვენ შეგვიძლია, ველოდოთ უფრო დიდ ცნობიერებას და მნიშვნელობას, რომელიც მიენიჭება ყველა სახის საზღვრებს, ასევე იმ ისტორიულობასა და სუბიექტურობას, რომლებიც არსებობს ამ საზღვრების ორივე მხარეს.

რეზიუმე

კულტურა განსაზღვრული, როგორც ნევრობა დისკურსის საზოგადოებაში, რომელიც იზიარებს საერთო სოციალურ სივრცეს და ისტორიას და საერთო წარმოდგენებს, შევიდა გამოყენებითი ენათმეცნიერების დარგში ენის შესწავლის მეშვეობით მის სოციოკულტურულ კონტექსტში, ანუ დისკურსში. დისკურსი, როგორც სიტყვიერი საკომუნიკაციო პრაქტიკა და აზროვნების ჩვევები, განასახიერებს საზოგადოების იდენტობასა და მორალურ ღირებულებებს, ისტორიის გაგებასა და სწრაფვას მომავლისთვის. კროსკულტურული პრაგმატიკა, ინტერკულტურული კომუნიკაცია და ინტერკულტურული სწავლა არის გამოყენებითი ენათმეცნიერების ზოგიერთი სფერო, რომელიც სწავლობს მაკავშირებელ რგოლს ენასა და კულტურას შორის. დარგი ამჟამად ცდილობს, გადანყვიტოს დაძაბულობა სტრუქტურალისტურ და პოსტსტრუქტურალისტურ მიდგომებს შორის კულტურის მიმართ და გაუმკლავდეს რეეოლუციას, რომელიც გამოიწვია კომპიუტერულმა ტექნოლოგიამ დროისა და სივრცის ჩვენებულ გამოცდილებასა და რეალობის ჩვენებულ აღქმაში. მომავალში გამოყენებითი ენათმეცნიერების სპეციალისტების ყურადღება გადაინაცვლებს სტაბილური, ეროვნული კულტურებიდან პორტატიულ ისტორიულობასა და სუბიექტურობაზე, რომელსაც ადამიანები ატარებენ თავიანთ გონებაში, როგორც ბევრ სხვა პოტენციური მოქმედების სტრატეგიას.

დაკავშირებული თემები

დისკურსის კრიტიკული ანალიზი; თვითმყოფადობა; ენა და მასწავლებლის განათლება; ენის შესწავლა; ენის სოციალიზაცია; სოციოკულტურული თეორია; ტექნოლოგია და ენის შესწავლა

დამატებითი საკითხავი

ბურდიე 1991: Bourdieu, P. *Language and Symbolic Power*, J. Thompson (ed.), G. Raymond and M. Adamson (trans.) Cambridge, MA: Harvard University Press (კანონიკური საკითხავი კულტურის სიმბოლური ბუნების და მისი სოციალური რეპროდუქციის გასაგებად).

- გუმპერცი, ლევინსონი 1996:** Gumperz, J. J. and Levinson, S. C. (eds) *Rethinking Linguistic Relativity*, Cambridge: Cambridge University Press (ნაშრომების კრებული, რომელიც წარმოადგენს უახლეს აზროვნებას ენისა და აზროვნების ურთიერთობის შესახებ).
- ჰენსი 1996:** Hanks, W. F. *Language and Communicative Practices*, Boulder, CO: Westview Press, esp. part 2, 'Language the nexus of context' (ენის ყოვლისმომცველი კონცეპტუალიზაცია, როგორც სიმბოლური, სოციალური და კულტურული პრაქტიკა ერთ-ერთი ნამყვანი ლინგვისტური ანთროპოლოგიის მიერ).
- კრამში 1993:** Kramsch, C. *Context and Culture in Language Teaching*, Oxford: Oxford University Press (ნაკითხვადი პრეზენტაცია დისკურსისა და კულტურის ურთიერთობის შესახებ უცხოური ენის მასწავლებლებისთვის).
- პოსტერი 1995:** Poster, M. *The Second Media Age*, New York: Blackwell (მახვილგონივრული კვლევა ურბანული ცხოვრების ტექნოლოგიით ჩამოყალიბებულ კონტექსტებსა და კომუნიკაციის ტიპებს შორის ურთიერთობის შესახებ, რასაც ეს კონტექსტები შესაძლებელს ხდის).

ლიტერატურა

- თანამედროვე ენათა ასოციაციის საგანგებო კომიტეტი უცხო ენებისათვის 2007:** MLA Ad Hoc Committee on Foreign Languages 'Foreign languages and higher education: new structures for a changed world', *Profession 2007*, 234-45.
- ბაირამი 1997:** Byram, M. *Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence*, Clevedon: Multilingual Matters.
- ბაირამი 2003:** Byram, M. (ed.) *Intercultural Competence*, Strasbourg: Council of Europe.
- ბაირამი, სარატე 1997:** Byram, M. and Zarate, G. (eds) *The Sociocultural and Intercultural Dimension of Language Learning and Teaching*, Strasbourg: Council of Europe.
- ბაირამი, ფლემინგი 1998:** Byram, M. and Fleming, M. (eds) *Language Learning in Intercultural Perspective*, Cambridge: Cambridge University Press.
- ბარკოვსკი, ფაიშტაუერი 2002:** Barkowski, H. and Faistauer, R. (eds) *Sachen Deutsch als Fremdsprache: Festschrift für Hans-Jürgen Krumm*, Hohengehren, Germany: Schneider Verlag.
- ბელცი, თორნი 2006:** Belz, J. A. and Thorne, S. L. (eds) *Internet-mediated Intercultural Foreign Language Education and the Intercultural Speaker*, Boston, MA: Heinle and Heinle.
- ბლოკი 2003:** Block, D. *The Social Turn in Second Language Acquisition*, Edinburgh: Edinburgh University Press.
- ბლომარტი 2005:** Blommaert, J. *Discourse: A Critical Introduction*, Cambridge: Cambridge University Press.

- ბლუმ-კულკა, კასპერი, ჰაუსი 1989:** Blum-Kulka, S., Kasper, G. and House, J. (eds) *Cross-cultural Pragmatics: Requests and Apologies*, vol. XXXI in the series *Advances in Discourse Processes*, R. O. Freedle (ed.), Norwood, NJ: Ablex.
- ბრედელა, დელანოა 1999:** Bredella, L. and Delanoy, W. (eds) *Interkultureller Fremdsprachenunterricht*, Tübingen: Gunter Narr.
- გილიერმე 2000:** Guilherme, M. 'Intercultural competence', in M. Byram (ed.) *Routledge Encyclopedia of Language Learning and Teaching*, London: Routledge.
- გირტი 1983:** Geertz, C. *Local Knowledge: Further Essays in Interpretive Anthropology*, New York: Basic Books.
- გოგოლინი 1994:** Gogolin, I. *Der monolinguale Habitus der multilingualen Schule*, Münster: Waxman Verlag.
- გუმპერტი 1982:** Gumperz, J. J. *Discourse Strategies*, Cambridge: Cambridge University Press.
- დოფი, ჰიულენი, კლიპელი 2008:** Doff, S., Hüllen, W. and Klippel, F. (eds) *Visions of Language in Education*, Munich: Langenscheidt.
- დუმა, ხუ, შმენკი 2005:** Duxa, S., Hu, A. and Schmenk, B. (eds) *Grenzen überschreiten. Menschen, Sprachen, Kulturen: Festschrift für Inge Christine Schwerdtfeger*, Tübingen: Gunter Narr.
- ედმონდსონი, ჰაუსი 1998:** Edmondson, W. and House, J. 'Interkulturelles lernen: ein überflüssiger Begriff', *Zeitschrift für Fremdsprachenforschung* 9(2): 161-88.
- ვან ლირი 2004:** van Lier, L. *The Ecology and Semiotics of Language Learning: A Socio-cultural Perspective*, Dordrecht: Kluwer Academic.
- ვარშაუერი, კერნი 2000:** Warschauer, M. and Kern, R. (eds) *Network-based Language Teaching: Concepts and Practice*, Cambridge: Cambridge University Press.
- ვერბიკა 1992:** Wierzbicka, A. *Semantics, Culture, and Cognition: Universal Human Concepts in Culturespecific Configurations*, Oxford: Oxford University Press.
- ვოდაკი 1994:** Wodak, R. 'Critical discourse analysis', in J. Blommaert (ed.) *Handbook of Pragmatics*, The Hague: Mouton
- ზაქსი, შეგლოფი, ჯეფერსონი 1974:** Sacks, H., Schegloff, E. A. and Jefferson, G. 'A simplest systematics for the organization of turn taking in conversation', *Language* 50(4): 696-735.
- იურჩაკი 2008:** Yurchak, A. and Boyer, D. 'Postsocialist studies, cultures of parody and American *Stiob*', *Anthropology News* November: 9-10.
- კამერონი 2000:** Cameron, D. *Good to Talk? Living and Working in a Communication Culture*, London: Sage.
- კასპერი 2001:** Kasper, G. 'Four perspectives on L2 pragmatic development', *Applied Linguistics* 22(4): 502-38.

- კერნი, უეარი, ვარშაუერი 2004:** Kern, R., Ware, P. and Warschauer, M. 'Crossing frontiers: new directions in online pedagogy and research', *Annual Review of Applied Linguistics* 24: 243-60.
- კისლინგი, ბრატ-პოლსტონი 2005:** Kiesling, S. F. and Bratt Paulston, C. (eds) *Intercultural Discourse and Communication: The Essential Readings*, Oxford: Blackwell.
- კლაინი 1994:** Clyne, M. *Inter-cultural Communication at Work: Cultural Values in Discourse*, Cambridge: Cambridge University Press.
- კრამში 1998:** Kramsch, C. *Language and Culture, Oxford Introductions to Language Studies*, Oxford: Oxford University Press.
- კრამში 2002a:** Kramsch, C. 'Introduction. How can we tell the dancer from the dance?', in C. Kramsch (ed.) *Language Acquisition and Language Socialization: Ecological Perspectives*, London: Continuum.
- კრამში 2002b:** Kramsch, C. 'In search of the intercultural', *Journal of Sociolinguistics* 6(2): 275-85 (review article).
- კრამში 2004:** Kramsch, C. 'Language, thought, and culture', in A. Davies and C. Elder (eds) *Handbook of Applied Linguistics*, Oxford and Malden, MA: Wiley-Blackwell.
- კრამში 2005:** Kramsch, C. 'Post 9/11: 'Foreign languages between knowledge and power'', *Applied Linguistics* 26(4): 545-67.
- კრამში 2009:** Kramsch, C. *The Multilingual Subject*, Oxford: Oxford University Press.
- კრამში, ანდერსენი 1999:** Kramsch, C. and Andersen, R. 'Teaching text and context through multimedia', *Language Learning and Technology* 2(2): 31-42.
- კრამში, ბონერი 2010:** Kramsch, C. and Boner, E. 'Shadows of discourse: intercultural communication in global contexts', in N. Coupland (ed.) *The Handbook of Language and Globalization*, Oxford and Malden, MA: Wiley-Blackwell.
- კრამში, უაიტსაიდი 2008:** Kramsch, C. and Whiteside, A. 'Language ecology in multilingual settings. Towards a theory of symbolic competence', *Applied Linguistics* 29(4): 645-71.
- კუპლენდი 2010:** Coupland, N. (ed.) *The Handbook of Language and Globalization*, Oxford and Malden, MA: Wiley-Blackwell.
- ლაკოფი 1987:** Lakoff, G. *Women, Fire, and Dangerous Things: What Categories Reveal about the Mind*, Chicago: University of Chicago Press.
- ლაკოფი 1990:** Lakoff, R. *Talking Power: The Politics of Language in our Lives*, New York: Basic Books.
- ლანტოლფი, თორნი 2007:** Lantolf, J. and Thorne, S. *Sociocultural Theory and the Genesis of Second Language Development*, Oxford: Oxford University Press.
- ლარსენ-ფრიმენი, კამერონი 2008:** Larsen-Freeman, D. and Cameron, L. *Complex Systems and Applied Linguistics*, Oxford: Oxford University Press.
- ლემკე 2000:** Lemke, J. 'Across the scales of time: artifacts, activities and meanings in ecosocial systems', *Mind, Culture, and Activity* 7(4): 273-90.

- ლო ბიანკო, ლიდიკოუტი, კროზე** 1999: Lo Bianco, J., Liddicoat, A. and Crozet, C. *Striving for the Third Place: Intercultural Competence Through Language Education*, Melbourne: Language Australia.
- ლორი, პლუზი, რიგერი** 2007: Lorey, C., Plews, J. L. and Rieger, C. L. (eds) *Interkulturelle Kompetenzen im Fremdsprachenunterricht: Intercultural Literacies and German in the Classroom, Festschrift für Manfred Prokop*, Tübingen: Gunter Narr.
- ლუნცი** 2006: Luntz, F. *Words that Work*, New York: Hyperion.
- მაკნამარა** 2005: McNamara, T. '21st century shibboleth: language tests, identity and intergroup conflict', *Language Policy* 4(4): 351-70.
- მატსუმოტო** 1989: Matsumoto, Y. 'Politeness and conversational universals: observations from Japanese', *Multilingua* 8(2-3): 207-21.
- მიჩელი** 2003: Mitchell, W. J. *Me++: The Cyborg Self and the Networked City*, Cambridge, MA: MIT Press.
- მოერმანი** 1988: Moerman, M. *Talking Culture: Ethnography and Conversation Analysis*, Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- ნოინერი** 2003: Neuner, G. 'Sociocultural interim worlds in foreign language teaching and learning', in M. Byram (ed.) *Intercultural Competence*, Strasbourg: Council of Europe.
- ოქსი** 2002: Ochs, E. 'Becoming a speaker of culture', in C. Kramsch (ed.) *Language Acquisition and Language Socialization: Ecological Perspectives*, London: Continuum.
- პავლენკო, ბლექლიჯი** 2004: Pavlenko, A. and Blackledge, A. (eds) *Negotiation of Identities in Multilingual Contexts*, Clevedon: Multilingual Matters.
- პავლენკო, ლანტოლფი** 2000: Pavlenko, A. and Lantolf, J. 'Second language learning as participation and the (re)construction of selves', in J. P. Lantolf (ed.) *Sociocultural Theory and Second Language Learning*, Oxford: Oxford University Press.
- პენიკუკი** 2001: Pennycook, A. *Critical Applied Linguistics*, Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- პენიკუკი** 2007: Pennycook, A. *Global Englishes and Transcultural Flows*, London: Routledge.
- პინკერი** 1994: Pinker, S. *The Language Instinct: How the Mind Creates Language*, New York: Harper.
- პოსტერი** 1990: Poster, M. *The Mode of Information: Poststructuralism and Social Context*, Chicago: University of Chicago Press.
- რამპტონი** 2009: Rampton, B. 'Interaction ritual and not just artful performance in crossing and stylization', *Language in Society* 38: 149-76.
- რეზინი** 1985: Rehbein, J. (ed.) *Interkulturelle Kommunikation*, Tübingen: Gunter Narr.
- რისაგერი** 2007: Risager, K. *Language and Culture Pedagogy: From a National to a Transnational Paradigm*, Clevedon: Multilingual Matters.

- როში 2001:** Roche, J. *Interkulturelle Sprachdidaktik: Eine Einführung*, Tübingen: Gunter Narr.
- სარანგი, კულთარდი 2000:** Sarangi, S. and Coulthard, M. (eds) *Discourse and Social Life*, London: Pearson.
- სარატე 2003:** Zarate, G. 'Identities and plurilingualism: preconditions for the recognition of intercultural competences', in M. Byram (ed.) *Intercultural Competence*, Strasbourg: Council of Europe.
- სკოლონი, სკოლონი [1995] 2001:** Scollon, R. and Scollon, S. *Intercultural Communication*, 2nd edn, Oxford: Blackwell.
- უარი, კრამში 2005:** Ware, P. and Kramsch, C. 'Toward an intercultural stance: teaching German and English through telecollaboration', *Modern Language Journal* 89(2): 190-205.
- უიდეონი 1987:** Weedon, C. *Feminist Practice and Poststructuralist Theory*, Oxford: Blackwell.
- უიდეონი 2007:** Widdowson, H. G. *Discourse Analysis*, Oxford: Oxford University Press.
- ფერკლაუზი 1992:** Fairclough, N. *Discourse and Social Change*, Cambridge: Polity Press.
- ფრიდლი 2003:** Freedle, R. O. 'Correcting the SAT's ethnic and social-class bias: a method for reestimating SAT scores', *Harvard Educational Review*, 73(1): 1-43.
- მეიდლერი 1986:** Swidler, A. 'Culture in action: symbols and strategies', *American Sociological Review* 51(2): 273-86.
- შმენკი 2004:** Schmenk, B. 'Interkulturelles Lernen versus Autonomie?', in W. Börner and K. Vogel (eds) *Emotion und Kognition im Fremdsprachenunterricht*, Tübingen: Gunter Narr.
- შოჰამი 2001:** Shohamy, E. *The Power of Tests. A Critical Perspective on the Uses of Language Tests*, London: Longman.
- სტერნი 1983:** Stern, H. H. *Fundamental Concepts of Language Teaching*, Oxford: Oxford University Press.
- ხუ 1999:** Hu, A. 'Interkulturelles Lernen. Eine Auseinandersetzung mit der Kritik an einem umstrittenen Konzept', *Zeitschrift für Fremdsprachenforschung* 10(2): 277-303.
- ხუ, ბაირამი 2009:** Hu, A. and Byram, M. (eds) *Interkulturelle Kompetenz und fremdsprachliches Lernen: Modelle, Empirie, Evaluation / Intercultural Competence and Foreign Language Learning: Models, Empiricism, Assessment*, Tübingen: Narr Francke Attempto Verlag.
- ჰაუსი, კასპერი, როსი 2003:** House, J., Kasper, G. and Ross, S. (eds) *Misunderstanding in Social Life*, London: Longman.